

JUHÁSZ BARNABÁS BENCE¹

Gazdasági bűncselekmények nyomozásának megindulása

Bevezetés

A gazdasági bűncselekmények nyomozása egy kihívásokkal teli és rendkívül összetett terület, amely a modern társadalmakban jelentős szereppel bír. A gazdasági bűnözés szorosan kapcsolódik a gazdasági, üzleti, pénzügyi tevékenységekhez és nemcsak egyéneket, hanem vállalatokat, pénzügyi intézményeket, továbbá akár államokat is érinthet. Egy könyvvizsgálattal, tanácsadással foglalkozó nagyvállalat, a PricewaterhouseCoopers (PwC) 2022-es globális gazdasági bűnözésről készített felmérése szerint világszerte a szervezetek közel fele tapasztalt valamiféle visszaélést vagy pénzügyi bűncselekményt az elmúlt két évben.² A magyarországi helyzetről készült 2014-es felmérés szerint minden iparágat és minden negyedik vállalatot érintett a gazdasági bűnözés.³ E kiemelkedően magas arányú bűncselekményi kör felderítése a nyomozó hatóság kiemelt figyelmét és szaktudását igényli.

A gazdasági bűncselekmények meghatározására számos megközelítés született, ezek közül a továbbiakban a Tóth Mihály által megalkotott fogalmat tekintem irányadónak. E meghatározásban „gazdasági bűnözésnek azt a gazdálkodás menetében megvalósuló, vagy ahhoz szorosan kapcsolódó bűnözési formát kell tekinteni, amely – akár az elkövetés módjára (gyakran a gazdálkodás legális formáinak, kereteinek felhasználásával vagy az azokkal való visszaélés révén) akár eredményére tekintettel – alkalmas arra, hogy esetleges egyéni érdekek sérelmén túlmenően elsősorban és jellemzően a gazdálkodás rendjét, a gazdálkodási kötelezettségeket, a tisztességes és törvényes gazdálkodás kereteit sértse vagy veszélyeztesse.”⁴

Ezen bűncselekmények közös jellemzője, hogy különböző formában és mértékben sérti, valamint veszélyezteti a gazdaság prudens működését,⁵ így a legálisan működő gazdasági szereplőnek kárt okozva akár közvetett, akár közvetlen mó-

don.⁶ Külön kiemelendő ebből a körből a költségvetési csalás delictuma, amelynek 2018–2022 közötti elkövetési értéke 316,2 milliárd forint volt. A Nemzeti Adó- és Vámhivatal (továbbiakban: NAV) hatáskörébe tartozó bűncselekmények elkövetési értéke a vizsgált időszakban 394 milliárd forint volt. A költségvetési csalás a NAV előtt ismertté vált bűncselekmények 40-50 százalékát⁷ tette ki a vizsgált időszakban.⁸ A fentebb említett időszakban jelentős, 10-12 százalékos arányban fordulnak elő a csőd-

bűncselekmények, továbbá számottevő az iparvédelmi jogok megsértésének aránya is, amely 2021-re 23 százalékra növekedett az előző évekhez képest tapasztalható 11 százalék körüli értékekről.⁹

Következésképpen elmondható, hogy e bűncselekmények hatékony nyomozásának lefolytatása, felderítése kiemelt feladat. Jóllehet a nyomozás során nincs bizonyítás, és a bíróságot illeti a végső szó a bűnösségről és a jogkövetkezményekről, azonban az „első szó” a nyomozásé lesz, amely kiemelkedő jelentőséggel bír a büntetőeljárásban.¹⁰ A bűncselekmény, a gyanúsítottak és a bizonyítási eszközök felderítése elengedhetetlen, ezek nélkül elmaradhat a felelősségre vonás és a bűncselekmények elkövetői büntetlenek maradhatnak.¹¹

A tanulmány célja a gazdasági bűncselekmények kontextusában a nyomozás megindulásának lehetséges módjainak, illetve ezek egymáshoz való kapcsolódásának bemutatása annak alátámasztására, hogy a nyomozás megindulása az egész büntetőeljárás egyik legfontosabb momentuma.

1. A nyomozás

A nyomozás jogilag széles körben szabályozott, gyakorlati és a bűnügyileg releváns cselekmények lezajlásának mikéntjét rekonstruáló tevékenység.¹² A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: korábbi Be.) 164. § (2) bekezdése szerint a nyomozás során fel kell deríteni a bűncselekményt,

⁶ BORBÍRÓ Andrea – GÖNCZÖL Katalin – KERESZI Klára – LÉVAY Miklós: *Kriminológia, Második átdolgozott kiadás*, Wolters Kluwer Hungary Kft, 2019, 461–462. o.

⁷ 2018-ban 38%, 2019-ben 53%, 2020-ban 50%, 2021-ben 42%, 2022-ben 40%.

⁸ A statisztika a szerző számításaival a NAV Évkönyv 2018, 2019, 2020, 2021, 2022-es adatai alapján készült. <https://nav.gov.hu/kiadvanyok/evkonyvek> (2023.10.31.)

⁹ A statisztika a NAV Évkönyv 2018, 2019, 2020, 2021, 2022-es adatai alapján készült.

¹⁰ NYÍRI Sándor: A nyomozóhatóságok és az ügyészség kapcsolata a büntetőeljárásról szóló törvényben, *Belügyi Szemle*, 2018/6, 6–7. o.

¹¹ KIRÁLY Tibor: *Büntetőeljárás jog*, Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 315. o.

¹² KOVÁCS Gyula: Nyomozás a gyakorlatban – A kezdeti lépésektől a nyomozás tervezéséig és szervezéséig, *Magyar Büntülődő*, 2014/1–2, 23. o.

¹ Joghallgató DE ÁJK.

² https://www.pwc.com/hu/hu/sajtoszoba/2022/gazdasagi_bunozes.html (2023.10.31.)

³ https://www.pwc.com/hu/hu/sajtoszoba/2014/globalis_gazdasagi_bunozes_felmeres.html (2023.11.20)

⁴ TÓTH Mihály: *A gazdasági bűnözés és bűncselekmények néhány aktuális kérdése*, MTA Law Workings Papers, 2015/4, 7. o.

⁵ TÓTH Dávid: *Kockázatelemzés egyes gazdasági bűncselekmények kapcsán*, Büntetőjogi Szemle 2019/1, 110. o.

az elkövető személyét, fel kell kutatni, és biztosítani kell a bizonyítási eszközöket. A tényállást olyan mértékben kell felderíteni, hogy az ügyész eldönthesse, hogy vádat emel-e.¹³ Ezzel szemben a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) 348. § (3) és (4) bekezdése szerint felderítés során a megalapozott gyanú megállapításához szükséges mértékben fel kell deríteni a bűncselekményt és az elkövető személyét, valamint fel kell kutatni és biztosítani kell a bizonyítási eszközöket. Vizsgálat során az ügyészség dönt, szükség esetén bizonyítási eszköz beszerzése és megvizsgálása útján, a gyanúsítottal szemben folyamatban lévő nyomozás befejezésének kérdésében. A nyomozás lényegét tekintve a bizonyítási eszközöket összegyűjtő és rögzítő, a bizonyítási eljárások eredményét megállapító, valamint mindezeket az ügyészség és a nyomozó hatóság által értékelő, előzetes bizonyítás felvételi eljárás.¹⁴ A nyomozás során az egyik cél a bűncselekmény és az elkövető felderítése. Ennek keretében a nyomozó hatóságok összegyűjtik, biztosítják, rendszerezik a bizonyítási eszközöket és a bizonyítékokat, létrehozák az aktát, ügyiratot, amelyekre később a vádemelés és bírósági eljárás fog épülni.¹⁵

A korábbi Be.-ben nem szereplő, de a gazdasági bűncselekmények szempontjából kiemelt jelentőséggel bíró követelmény került be az új büntetőeljárás törvénybe: a bűncselekményből eredendő vagyon visszaszerzése.¹⁶ Ennek érvényre juttatása a nyomozó hatóság kiemelt feladata,¹⁷ amely a gazdasági bűncselekmények kapcsán talán megelőzi a büntetőjogi felelősségre vonást is.¹⁸ Ez a cél magában foglalja a bűncselekménnyel okozott kár minél nagyobb arányú megtérülését, az elkövetők illegális vagyongyarapodásának elvonását, a bűnös vagyon szervezett bűnözés során történő felhasználásának megakadályozását is.¹⁹ A vagyonelvonnás prioritását igazolja, hogy szervezett bűnözés esetén a vezetőt érintő személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedés alkalmazása esetén is folytatódhat az elkövetés, viszont a szervezet a bűnös úton szerzett vagyona nélkül nem tud tovább operálni.²⁰ A jogintézmény fontos eleme a sértetti reparáció, különösen akkor, ha az állami költségvetést éri sérelem. Ekkor a bevételkiesésen kívül növekedhet az államháztartási hiány is,²¹ amely közvetve minden állampolgárt érint. Másodlagos célként jelenik meg a költségvetést károsító bűncselekményeknél a feketegazdaság területén közismert szervezett bűnelkövetési jelenlét felszámolása, visszaszorítása általi piactisztítás is, amelynek követke-

tében legális vállalkozások tudnak érvényesülni és megfelelően hozzájárulni a költségvetés megfelelő működéséhez.²²

2. A nyomozás szakaszai

A nyomozást a Be. két eljárási szakaszra, a felderítésre és a vizsgálatra tagolja.²³ Az előbbi feladata a bűncselekmény és az elkövető kilétének megállapítása, valamint a bizonyítási eszközök felkutatása és biztosítása; az utóbbié a gyanúsítottal szemben folyamatban lévő nyomozás befejezésének kérdésében történő ügyészségi döntés, illetve szükség esetén, további bizonyítási eszköz beszerzése és megvizsgálása. Ezzel a törvény meghatározza a nyomozás tárgyát, s egyszersmind a terjedelmét és a határait is.²⁴ A két szakasz közötti különbséget leginkább a nyomozó hatóság és az ügyészség közötti kompetenciaelosztásban lehet megfigyelni. A nyomozás felderítési szakasza az ügyészség felügyelete mellett, a vizsgálati szakasz viszont már az ügyészség irányításával zajlik.

A gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmények felderítése esetén a megszokott ügyészi szerep specialitással egészül ki. A rendkívül nagy terjedelmű, meglehetősen szerteágazó nyomozás folyamatos figyelemmel követése érdekében Legfőbb Ügyészi Utasítás²⁵ teszi kötelezővé az ügyirat teljes terjedelmében történő megvizsgálását. Ez elősegíti az ügyészi döntést a felderítési szakban a nyomozó hatóság által alkalmazni szándékozott leplezett eszközök engedélyezéséről, illetve ezek további indítványozásáról.²⁶

3. A nyomozás megindulása

A nyomozás megindulásával összefüggésben érdemes megjegyezni, hogy a gyanúnak három szintje különböztethető meg.²⁷ Az első szint a gyanú lehetősége, más néven a „sanda gyanú”, amely még nem elég a nyomozás elrendeléséhez, de előkészítő eljárás megindítását megalapozhatja. A második szint az egyszerű gyanú, amely rendkívül fontos, mivel ennek megléte a nyomozás elrendeléséhez szükséges.²⁸ A harmadik szint a megalapozott gyanú meghatározott személyre vonatkozóan. Az egyszerű és megalapozott gyanú közti különbség a nyomozási megindulása tekintetében bír jelentőséggel, ez dönti el, hogy a nyomozás felderítési vagy esetleg már vizsgálati szakasszal kezdődik.²⁹ A gyanú szintjének megállapításában jelentős szerepet töltenek be a hatóságok tudomására jutó információk,

¹³ 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról 164. § (2) bekezdés.

¹⁴ *Büntetőeljárás jog I–II., Kommentár a gyakorlat számára, Harmadik Kiadás* (szerk.: Belegi József), 5. pótlás, ORAC Kiadó, 2022, 451–452. o.

¹⁵ FARKAS Ákos – RÓTH Erika: *A büntetőeljárás, Negyedik, átdolgozott kiadás*, Wolters Kluwer Hungary Kft, Budapest, 2018, 324–325. o.

¹⁶ Be. 353. §.

¹⁷ T/13972. a számú törvényjavaslat büntetőeljárásról. 353–354. §-hoz fűzött indokolás.

¹⁸ VANKÓ László: Az új büntetőeljárás törvény vs. pénzügyi nyomozás, In: *Az új büntetőeljárás törvény első tapasztalatai a gazdasági bűncselekmények felderítése és bizonyítása kapcsán* (szerk.: DOMOKOS Andrea), Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2020, 76. o.

¹⁹ NAGY Richárd – VÁRI Vince: Új irányok a vagyonvisszaszerzésben, *Büntetőjogi Szemle*, 2021/4, 581. o.

²⁰ VANKÓ i. m. 77. o.

²¹ JACSO Judit: Az adócsalás elleni fellépés büntetőjogi eszközei, In: *A büntetőjog hazai rendszere megújításának koncepcionális céljai és hatásai* (szerk.: HOLLÁN Miklós, MEZEI Kitti), Társadalomtudományi Kutatóközpont, Jogtudományi Intézet, Budapest, 2020, 111. o.

²² <https://adovilag.hu/2023/10/03/a-nav-bunugyi-terulet-enek-bemutatasa/> (2023.10.31.).

²³ Be 348. §.

²⁴ *Büntetőeljárás jog I–II., Kommentár... i. m.* 452–453. o.

²⁵ 9/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás 38. §.

²⁶ <https://ugyeszseg.hu/digitalis-kuzdelem-a-gazdasagi-buncselekmények-ellen-2/> (2023.10.31.).

²⁷ HORGOS Livia: A büntetőeljárás gyanú fogalmának új felfogása egy jogeset tükrében, *Magyar Jog*, 2018/4, 245–248. o.

²⁸ 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól 122. §. Lásd még: HORGOS i. m. 245–248. o.

²⁹ HORGOS i. m. 245–248. o.

amelyekről többféle módon értesülhetnek, így: hivatalos tudomásszerzés, bejelentés és feljelentés útján.

3.1. Hivatalos tudomásszerzés

A hivatalos tudomásszerzés az ügyészségnek vagy a nyomozó hatóságnak a hivatali hatáskörében, valamint az ügyésznek vagy a nyomozó hatóság tagjának a hivatali minőségében tudomására jutott adatokon alapulhat.³⁰ A hivatalos tudomás jelentkezhet szervezeti szinten, ami az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság hivatalos eljárásával összefüggő eseteket jelenti, valamint közvetlenül az ügyésznél, illetve a nyomozó hatóság tagjánál.³¹ A hivatalos tudomásszerzés taxatív felsorolhatatlan módon történhet. Gyakori esetkör a bűncselekményen való hatósági tettenérés, intézkedési kötelezettség során felmerülő körülmény, továbbá büntetőeljárás tárgyát képező más ügyek adataiból származó tudomásszerzés.³² Például pénzmosás nyomozása kapcsán derülhet fény arra a büntetendő cselekményre, amelynek elkövetéséből származó vagyona a pénzmosást elkövették.

A hatósági észlelés nem csak a konkrét esemény, hanem annak következményeinek észlelését is jelentheti. A médiában is megjelenhetnek olyan adatok és körülmények, amelyek bűncselekmény gyanúját kelthetik,³³ külön kiemelném ebből a körből a közösségi médiában közzétett információkat, hirdetések, ahol könnyen találhatunk például több, jövedéki adó megfizetését mellőző, zárjegy nélküli szeszital-hirdetést is.

3.2. Bejelentés

A bejelentés a bűncselekmény gyanújára utaló adatot hoz a nyomozó hatóság vagy az ügyészség tudomására az eljárás megindításának igénye nélkül.³⁴ Ez valamilyen gyanús, szokatlan és rendhagyó adat, tény, személy, körülmény megfelelő formában történő rögzítését és a nyomozó hatósághoz eljuttatását jelenti. Tehát leegyszerűsítve a hatóság tájékoztatása történik valamilyen, bejelentő szerint gyanús körülményről, közlés formájában.³⁵ A nyomozó hatóság megvizsgálja a beérkezett bejelentést és ennek eredményétől függően dönt a folytatásról. Elrendelheti a nyomozást vagy az is lehetséges, hogy a nyomozó hatóság a bejelentés megvizsgálása után nem fogantatja semmilyen eljárási cselekményt. A hatósággal történő adat- és tényközlés tehát nem feltétlenül jelenti a büntetőeljárás azonnali megindulását, hanem eredményezheti valamilyen közigazgatási eljárást, mint például egy adóigazgatási eljárás kezdetét is. A közigazgatási hatóság érdemi döntése után induló büntetőeljárás a hazai joggyakorlat alapján nem sérti a ne bis in idem elvét.³⁶

A gazdasági bűncselekmények kontextusában megfigyelhető, hogy a bejelentés általában nem azoktól származik, akik az egész folyamatból kisebb vagy nagyobb hasznot tudnak

húzni, hanem olyanoktól, akiknek valamilyen hátrányuk származik az elkövetett cselekményekből.³⁷ Jellemző példa a versenytárs, rivális vállalkozó bejelentése, amelynek oka, hogy a másik vállalkozó, versenytárs legális úton kigazdálkodhatatlan áron vállalja a munkát vagy értékesíti termékét. A másik előforduló esetkör, ha a valamilyen sérelemmel rendelkező korábbi munkavállalók tájékoztatják a hatóságot, akiknek a jövedelme kevesebbre vagy egyáltalán nem volt bejelentve az adóhatóságnak.³⁸ Gyakori típusú bejelentés, amikor egyes gazdasági szereplő jogosultság nélkül végzi a tevékenységét, valamint az is, amikor a bérbeadó a bérbeadásából származó jövedelmét nem jelenti be. Megfigyelhető továbbá, hogy a nyugtaadás elmulasztása kifejezetten zavarja a vásárlókat, és gyakori az ilyen kötelezettségzegés felfedésére irányuló bejelentés is.³⁹ Előfordul továbbá – egyre inkább csökkenő arányban – a „jóakaróktól” származó bejelentés, amikor valamilyen külső tényező alapján, háttérismeret nélkül történik a nyilatkozattétel. Ezek a bejelentések sokszor nem tartalmaznak megfelelő információt, és nem konkrét szabályszegésre hívják fel a figyelmet, csak általánosságban fogalmaznak egy esetleg drágább értékű tárgy, jármű és ingatlan esetén, hogy tulajdonosa „biztos csalja az adót”. Ilyen esetekben gyakran azt a személyt vagy gazdasági szereplőt sem lehet beazonosítani, aki ellen a bejelentés irányul. Önmagukban ezen bejelentések nem elegendőek még egy adóhatósági eljárás lefolytatására sem. A NAV-hoz 2022-ben 7757 bejelentés érkezett, amelyből 3560 esetben indult vizsgálat. A 3279 kivizsgált esetből mindössze 30 százalék volt megalapozott és további 9 százalék részben alapos. 49 százalék megalapozatlannak bizonyult, az esetek 12 százalékában pedig a vizsgálat meghíúsult.⁴⁰

3.3. Feljelentés

A feljelentés egy alakszerű formához nem kötött tényközlés, hogy bűncselekmény elkövetése történt és a feljelentő számdéka a büntetőeljárás megindítása.⁴¹ A feljelentést az ügyészség vagy a nyomozó hatóság a beérkezésétől számított három munkanapon belül megvizsgálja és dönt arról, hogy elrendeli a nyomozást, feljelentés kiegészítését rendeli el, elutasítja a feljelentést vagy dönt az áttételről.⁴²

A gazdasági bűncselekmények miatt tett feljelentéseknél megfigyelhető, hogy valamely hivatalból ellenőrzést folytató szerv, mint például a Magyar Nemzeti Bank vagy a Gazdasági Versenyhivatal a tudomására jutott információ alapján tesz feljelentést.⁴³ A költségvetést károsító bűncselekményeknél jellemző, hogy egy előzetes adóigazgatási eljárás keretében a hatóságok tudomására jutott információk szolgáltatják az ala-

³⁷ FODOR Balázs Gábor: Egyes gazdasági bűncselekmények felderítése és bizonyítása, In: *Az új büntetőeljárás törvény és a gazdasági bűnözés kapcsolata* (szerk.: Domokos Andrea), Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2019, 112. o.

³⁸ FODOR (2019) *i. m.* 112. o.

³⁹ <https://magyarnemzet.hu/gazdasag/2020/01/tavaly-ezrevel-erkeztek-bejelentések-a-nav-hoz> (2023.10.31.)

⁴⁰ NAV Évkönyv, Tények, információk a Nemzeti Adó- és Vámhivatal szervezetéről és annak 2022-es tevékenységéről Budapest, 2023, 28–29. o. <https://nav.gov.hu/kiadvanyok/evkonyvek> (2023.10.31.)

⁴¹ 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól 124. §, *Büntetőeljárás jog I–II., Kommentár... i. m.* 474. o.

⁴² Be. 379. § (1) bekezdés.

⁴³ FODOR (2019) *i. m.* 111. o.

³⁰ Be. 375. § (1) bekezdés.

³¹ T/13972. számú törvényjavaslat a büntetőeljárásról. 375. §-hoz fűzött indokolás.

³² *Büntetőeljárás jog I–II., Kommentár... i. m.* 473–474. o.

³³ FANTOLY Zsanett – BUDAHÁZI Árpád: *Büntető eljárásjogi ismeretek II. Dinamikus rész*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019, 36. o.

³⁴ Uo.

³⁵ FANTOLY–BUDAHÁZI *i. m.* 36–37. o.

³⁶ ELEK Balázs: A közigazgatási eljárás–büntetőeljárás viszonya a ne bis in idem elvének tükrében, *JUR-A*, 2016/2, 239. o.

pot a büntetőeljárás megindulásához. A büntetőeljárás lefolytatása úgy is lehetséges, hogy előtte például egy adóigazgatási eljárásban nagymértékű adóbírságot szabtak ki.⁴⁴ Ebben az esetben a feljelentést megelőzi egy előzetes eljárás, ellentétben a bejelentéssel, ahol a bejelentett tények, adatok hatására indulhat meg akár közigazgatási, akár más eljárás. A feljelentés elutasítása esetén sincs azonban törvényi akadálya annak, hogy a feljelentés következtében a hatóságok tudomására jutott körülmények alapján előkészítő eljárás vagy közigazgatási eljárás induljon, sőt a szignalizáció, mint kötelezettség az ő oldalukon is fellép.⁴⁵ A feljelentés egy konkrét nyilatkozat, mivel a feljelentő bűncselekmény elkövetését valószínűsíti, ellentétben a bejelentéssel, amely kizárólag gyanús körülmények fennállására utal. Tekinthezünk a feljelentésre úgy is, mint a bejelentés egy speciális fajtája, mivel valamilyen gyanús körülmény közlése történik, de ebben az esetben a feljelentő szerint bűncselekmény történt, és a szándéka egy büntetőeljárás megindítása.⁴⁶ Különbséggént jelenik meg továbbá, hogy a feljelentéssel általában a sértett él.⁴⁷

3.4. Önfeljelentés

Az önfeljelentés a feljelentés egy sajátos formája, mivel itt a feljelentést tevő személy a bűncselekmény elkövetésében valamilyen elkövetői minőségben részt vett.

Az önfeljelentés kiemelt szerepet tölt be a gazdasági bűncselekmények, így különösen a pénzmosás nyomozásában. A pénzmosás elleni hatékonyabb fellépés, illetve e cselekmények felderítésének elősegítése érdekében büntetethőséget megszüntető oknak minősül a gondatlan pénzmosás hatóságnál történő önfeljelentése és a körülményeinek feltárása.⁴⁸ Ennek indoka, hogy a pénzmosás leleplezéséhez nagyobb társadalmi érdek fűződik, mint az elkövető megbüntetéséhez. A pénzmosás járulékos jellege folytán, az utócselekmény hatóságok előtt történő feltárása az addig ismeretlen alapcselekmény felderítését és üldözését is elősegítheti.⁴⁹ Az alapcselekmény felderítése kiemelten fontos cél, mivel a pénzmosás tényállásának egy objektív eleme, tehát a bizonyítás tárgyát képezi. Ismert lehet a médiából olyan ügy, amely terhelt önfeljelentése alapján indult meg.

Hasonló elv jelenik meg a tartozás fedezetének elvonása delictumnál: az elkövető nem büntethető a vádemelésig történő tartozás kiegyenlítése esetén.⁵⁰ A hitelezők védelme és a tartozás kiegyenlítése nagyobb érdek, mint önmagában az elkövető felelősségének megállapítása, így ez motivációs erővel hathat az elkövető általi reparációra. Ez a szemlélet egyes országokban, mint például Németországban és Ausztriában a költségvetési csalással összefüggésben is megtalálható. Ezen államokban az önfeljelentés és az el nem évült adótartozás

megterítése büntetethőséget megszüntető ok.⁵¹ Ezzel szemben Magyarországon csak a büntetés korlátlan enyhítésére van lehetőség a vádemelésig történő megtérítés esetén. Tóth Mihály gondolatát követve, ez a szabályozási irány azért szükséges, mert ellenkező esetben kockázat nélküli adócsalásra ösztönözne. Abban az esetben, ha sikerül eltitkolni a cselekményt, akkor sikerült hasznot húzni is belőle, viszont, ha a hatóságoknak sikerül felderíteni, elég lenne „csak” visszafizetni az állam javára és elkerülhető lenne a büntetőjogi felelősségre vonás.⁵² Továbbá az is kiemelendő, hogy az önfeljelentéssel és a visszafizetéssel a cselekmény absztrakt társadalomra veszélyessége nem szűnik meg. Ezen okok és jogpolitikai indokok hatására folyamatosan szűkült ez a jogintézmény. A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvényben az adócsalás alapesetében a vádirat benyújtásáig az adótartozás kiegyenlítése 2011. december 31-ig büntetethőséget megszüntető ok volt. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) alapján viszont az önfeljelentés, valamint az okozott vagyoni hátrány vádemelésig történő megtérítése büntetethőséget megszüntető ok helyett a büntetés korlátlan enyhítésére ad lehetőséget. Ez sem alkalmazható azonban a bünszervezetben, bünszövetségben, valamint a különös visszaesőként történő elkövetés esetén. Ilyen esetekben csak a büntetés kiszabás körében lehet figyelembe venni.⁵³

3.4. Feljelentési és bejelentési kötelezettség

Fő szabály szerint a mind a bejelentés, mind a feljelentés jogosultság, ám egyes gazdasági bűncselekményeknél ezek kötelezettséggé lépnek fel.⁵⁴ A jogalkotó feljelentési kötelezettséget ró a felszámolóra, amennyiben az a felszámolási eljárás során hitelt érdemlő tudomást szerez a számvitel rendjének megsértése bűncselekményről, vagy csődbűncselekmény elkövetéséről.⁵⁵ Ezt a felszámolás eredményes lefolytatásának biztosítása és a hitelezők érdekének fokozottabb védelme teszi indokolttá.⁵⁶ Mivel ez egy feljelentési kötelezettség, szükséges, hogy a rendelkezésre álló információk a bűncselekmény elkövetését, a büntetőeljárás megindításához szükséges gyanút objektíve alátámasszák, továbbá figyelemmel kell lenni az elkövető személyes adottságaira, arra, hogy ezen információk a szubjektív meggyőződés kialakítására is alkalmasak-e.⁵⁷

A bejelentési kötelezettség a pénzmosás delictumával kapcsolatban jelenik meg.⁵⁸ A pénzmosással kapcsolatos bejelentési kötelezettség hatékony eszközt biztosít a bűnüldözés számára, mivel elősegíti azon büntetendő cselekmény felderítését, amelyből a „tisztításra váró” pénz származik. Továbbá hatékony eszköz annak megakadályozásában is, hogy ezt újra fel

⁴⁴ ELEK *i. m.* 229. o.

⁴⁵ Be. 111. §.

⁴⁶ NAGY Balázs Ágoston: *Bejelentővédelem*, 2012, 2-3. o. (https://korrupciomegelozes.kormany.hu/download/1/df/b0000/Nagy%20Bal%20C3%A1zs%20C3%81goston_Bejelent%20C5%91v%20C3%A9delem.pdf (2023.10.31))

⁴⁷ FANTOLY–BUDAHÁZI *i. m.* 36–37. o.

⁴⁸ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 400. § (3) bekezdés.

⁴⁹ GÖRGÉNYI Ilona – GULA József – HORVÁTH Tibor – JACSÓ Judit – LÉVAY Miklós – SÁNTHA Ferenc – CSEMÁNÉ VÁRADI Erika: *Magyar büntetőjog – Különös rész*, Wolters Kluwer Hungary Kft, Budapest, 2020, 793. o.

⁵⁰ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 405. § (4) bekezdés.

⁵¹ JACSÓ Judit: Az adócsalás szabályozása a német és az osztrák jogban, In: *Az új büntetőeljárás törvény és a gazdasági bűnözés kapcsolata* (szerk.: Domokos Andrea), Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2019, 96–97. o.

⁵² TÓTH Mihály: Vázlatok a gazdasági bűncselekmények köréből – az évvezred vége felé közeledve, *Magyar Jog*, 2000/4, 193–200. o.

⁵³ JACSÓ (2019) *i. m.* 97. o., valamint Btk. 396. § (8) bekezdés.

⁵⁴ GÁL István László: *Bejelentés vagy feljelentés*, Penta Unió, Budapest, 2014, 26. o.

⁵⁵ Btk. 404/A. §.

⁵⁶ GÖRGÉNYI–GULA–HORVÁTH–JACSÓ–LÉVAY–SÁNTHA–CSEMÁNÉ VÁRADI *i. m.* 818. o.

⁵⁷ Uo.

⁵⁸ Btk. 401. §.

tudnák használni bűnös célokra, így közvetlenül is szolgálhatja a bűnüldözés eredményességének növelését.⁵⁹ A pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2017. évi LIII. törvény meghatározza a bejelentési kötelezettséggel terhelt, magyarországi székhellyel vagy telephellyel rendelkező pénzügyi szolgáltatók körét, akik az előírt kritériumok és sémák követésével, valamint kidolgozott kockázátértékelési rendszer alapján végeznek különböző szintű ügyfél-átvilágításokat, valamint adatgyűjtést. Abban az esetben, ha bűncselekményre utaló adat, tény, körülmény merül fel, kötelesek azt haladéktalanul írásban bejelenteni.⁶⁰

3.5. Feljelentési és bejelentési kötelezettség különbsége

Megfigyelhetők különbségek a feljelentés és bejelentés kötelezettsége között is. A bejelentési kötelezettség tágabb, mint a feljelentési kötelezettség, mivel már a gyanús körülményeket is jelenteni kell, amit utána a hatóság kivizsgál és értékkel. Hasonlóan azonban a bejelentéshez (mint jogosultsághoz), a hatóságnak itt sem keletkezik intézkedési kötelezettsége. A feljelentési kötelezettség hitelt érdemlő tudomásszerzés esetén áll fent. Módja és formája nincs meghatározva, így nem kötelező az írásbeli forma. Fontos azonban az időpont, mivel azt az észlelés után az első lehetséges időpontban meg kell tenni. Tartalma szerint ez egy feljelentés, azaz bűncselekmény elkövetésére vonatkozó tényeknek, adatoknak a hatóság tudomására hozatala.⁶¹ Elmondható viszont, hogy e kötelezettségek elmulasztásának bűncselekménnyé történő minősítése jelentős ügyszerhet ró a hatóságokra, nem beszélve arról, hogy ezen bejelentések és feljelentések nagy százalékában nem történt jogellenes cselekmény. Például korábbi tapasztalatok azt mutatják, hogy a felszámolási eljárásban a felszámolók rendkívül óvatosak, ami a feljelentés tartalmában realizálódik és így az „átfordul” egy bejelentéssé. Mivel el akarják kerülni a felelősségük megállapítását, előfordul, hogy a megfelelő vizsgálatok nélkül tesznek feljelentést, és így a nyomozó hatóságra szállt át azon vizsgálat elvégzése, ami a feljelentés előtt a felszámoló feladata lett volna.⁶²

⁵⁹ GÖRGÉNYI–GULA–HORVÁTH–JACSÓ–LÉVAY–SÁNTHA–CSEMÁNÉ VÁRADI *i. m.* 795–796. o.

⁶⁰ 2017. évi LIII. törvény a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról 30. § (1) bekezdés.

⁶¹ GÖRGÉNYI–GULA–HORVÁTH–JACSÓ–LÉVAY–SÁNTHA–CSEMÁNÉ VÁRADI *i. m.* 818. o.

⁶² TÓTH Mihály: *Néhány szempont a gazdasági bűncselekmények új szabályozásához*, Büntetőjogi Kodifikáció, 2004/4, 3–8. o.

A pénzmosás kapcsán fellépő probléma a szolgáltatóktól – főleg bankoktól – érkező fals-pozitív bejelentések rendkívül magas száma.⁶³ 2022-ben 14 300 bejelentés érkezett a szolgáltatóktól, ezen belül is 10 051 a bankoktól, azonban az eljárás megindítására csak 130 esetben tettek javaslatot. Ezt tovább árnyalja, hogy ebbe a 130 esetben beletartoznak egyéb eljárási cselekmények is, mint például nyomozó hatóságoktól és egyéb szervtől származó megkeresések, amelyekből 1000 darab volt a vizsgált évben.⁶⁴ A jelentős számú bejelentés veszélye, hogy a feldolgozását humán erőforrás végzi, így hosszú távon fennáll a kockázata annak, hogy az elemzők inszenzitívekké válhatnak a valós pozitív esetekkel szemben.⁶⁵

Záró gondolatok

Elmondható, hogy a gazdasági bűncselekmények nyomozása kiemelt jelentőségű feladat a nyomozó hatóságok számára, különösen a magas elkövetési értékek, valamint az ügyek terjedelme és bonyolultsága miatt. A nyomozás elrendelését kiváltó cselekmények, így a hivatalos tudomásszerzés, a bejelentés és a feljelentés a nyomozás és akár az egész büntetőeljárás kimenetelét meghatározhatják. Fontos kiemelni a bejelentések szerepét, hiszen a hatóság figyelmét ily módon olyan körülményekre is fel lehet hívni, amelyek csak később vagy esetleg egyáltalán nem jutnának el a hatósághoz. Ezért szükséges véleményem szerint a megfelelő bejelentési rendszerek, amelyeknek köszönhetően a hatóság tudomást szerezhet ezekről a jogellenes cselekményekről, a cselekmények gyanújáról. A bejelentések elbírálásáról nem szükséges alakszerű határozatot hozni. Álláspontom szerint ez a bejelentés legnagyobb előnye, hiszen ez elősegítheti a nyomozás gyors megindulását, amely a gazdasági bűncselekményeknél különösen jelentős. Egyfelől így lehetőség nyílik a gazdaság és a piac mielőbbi megtisztítására, másfelől a nyomozás megindulásának időpontja sarkalatos a hatékony vagyonvisszaszerzésben is, amelynek érvényre juttatása a büntetőeljárás egyik kiemelt célja.

⁶³ HÁM Balázs – SZARVAS Szilárd – SZARVAS Áron: Pénzügyi vadnyugat – Kriptopénzek és a pénzmosás kapcsolata, In: *Kriptoeszközök világa a jog és gazdaság szemszögéből*, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2021, 59. o.

⁶⁴ Pénzmosás és Terrorizmusfinanszírozás Elleni Iroda Statisztikai adatok 2022 <https://pei.nav.gov.hu/statisztikai-adatok/statisztikai-adatok-2022> (2023.10.31)

⁶⁵ HÁM–SZARVAS–SZARVAS *i. m.* 59. o.